

Seese-Seese

POLAAR

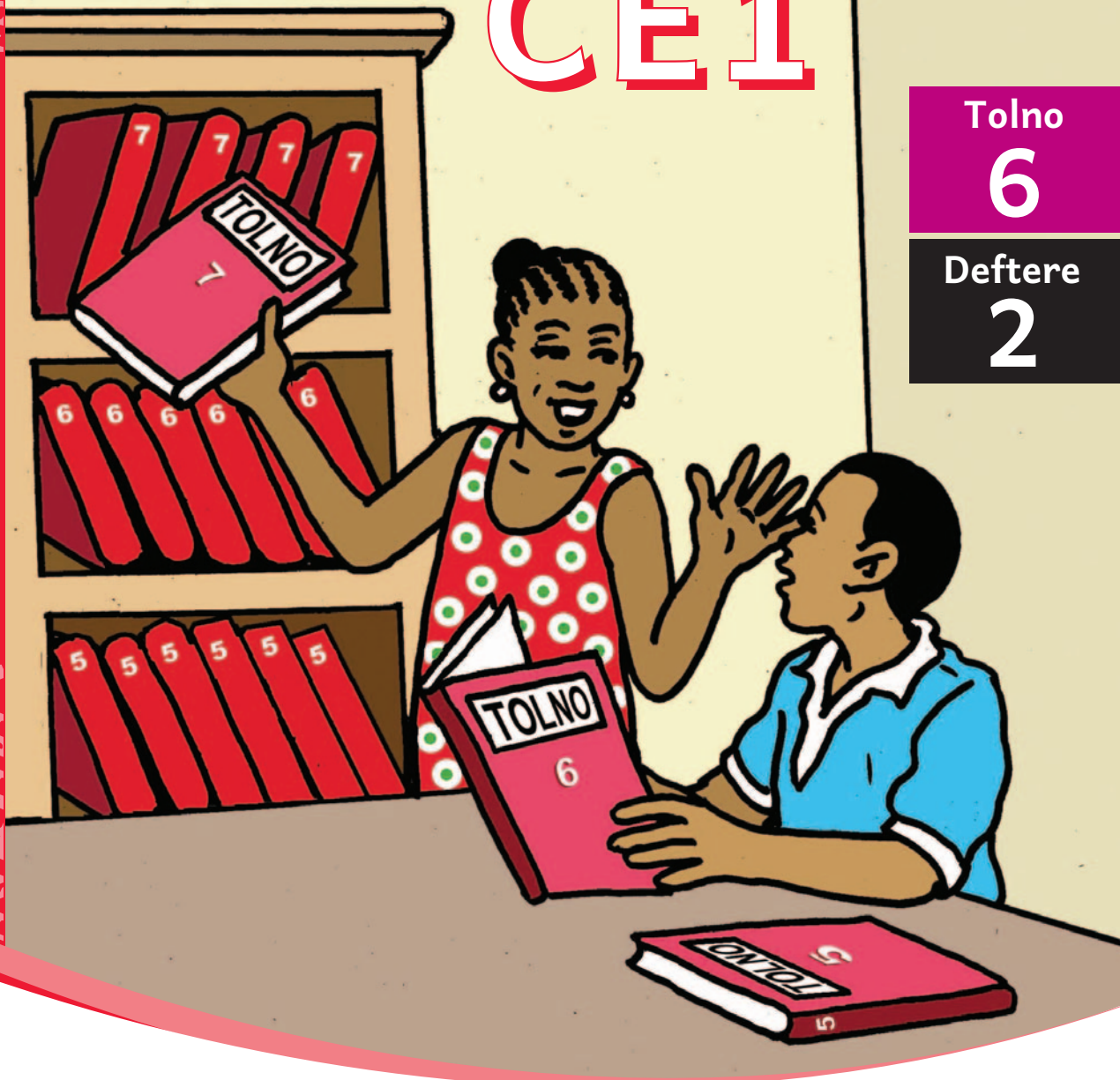
CE1

Tolno

6

Deftere

2

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Pulaar

Seese-seese

Tolno 6 Deftere 2

Édition 2019
Réimpression 2020

Avis de droit d'auteur : ©2016–2021 projet Sénégal Lecture Pour Tous pour l'Agence des États-Unis pour le développement international (USAID), contrat USAID n° AID-OAA-I-14-00055/AID-685-TO-16-00003, géré par Chemonics International. Tous droits réservés. Cette aide provient du peuple américain et est financée conjointement par l'USAID et le gouvernement du Sénégal.

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO licence (CC BY 4.0 IGO) <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/igo>. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce travail y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées de la licence CC BY.

Loowdi deftere ndee

Kanqe Baru 4

Danngal Waandu e Sanngalde..... 15

Ndakaaru 27

Waabiliire 41

Kanɓe Baru

Baru ko demoowo koɗɗo gurel Jibaa. Ko o gaamɗo, jidɗo jawdi kono o yiɗaa tampude. **Ndunngu** badiima, te o suwaa **heblude** ngesa makko. Ñalawma gooto, o yahii haa nder ladde, omo haaltoo.

- Eskey miin, hol to ndañat-mi kanɓe tawa mi tampaani. Doon e doon o nani **diiraango** wondungo e henndu mawndu. O yeccitii, o yi'i jinne kulbiniido. Jinne oo jogii ko mbaadi neɗɗo, omo wadi **noppi juutɗi** e gite mawɗe kubbooje. Kulol nanngi Baru, o aani.

Baru woni e siññude, ina yeewa no dadndiri **fittaandu** mum.

Booyaani tan, jinne oo wi'i mo :

- Baru, ko ndari-daa doo koo fof mi nanii ada haaltoo. Haalan am ko njid-daa.

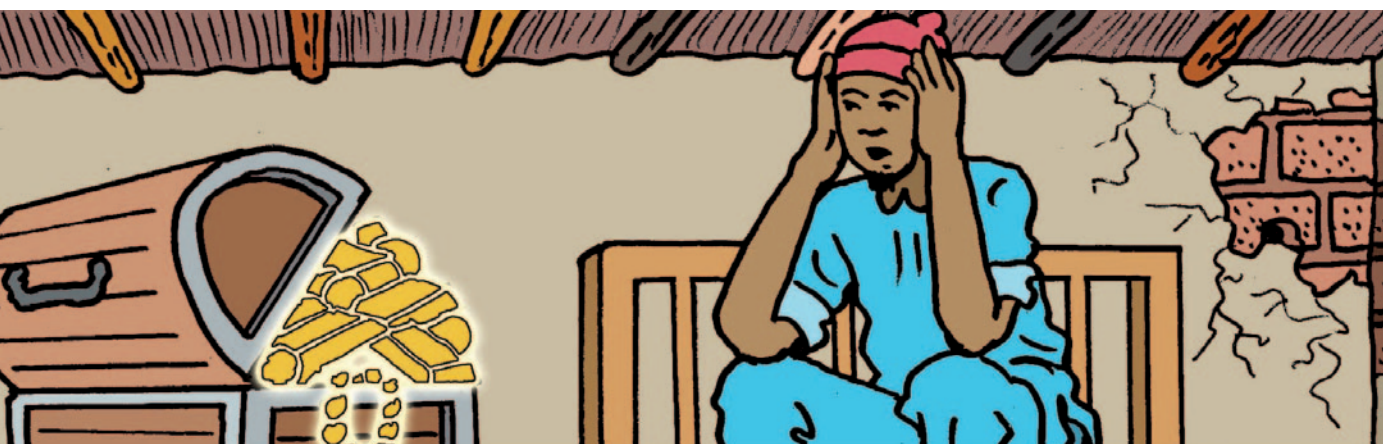
Baru jaabii :

- Miin ko kanje keewdo njid-mi tawa mi liggaaki.

Jinne oo jaabii :

- Maa mi rokke kanje haa njone-daa. Kono maa dum artoy e **besngu** maa. Kala biddo mo njibin-daa maa ardu e **feryere** kanje e banndu mum. Deen **maale**, alaa baawdo ittude de.

Mijto no fewi e ko kaalan-maa-mi koo.

Jinne oo wi'i Baru :

- Maa a heew kanje dey, kono a dañataa **mbelamma** aduna.

Baru woondi wonde ko kanje tan yidi etee alaa ko jaranaani dum.

Doon tan jinne oo wadi mes, majjiri mo. Baru taabii laayde hooti galle

mum. E laawol ngol, o woni **e mijtaade** : « dañdo kanje kay mette

mum **nduɗtima**. » Nde o yottii galle makko ndee, o tawi e nder suudu

makko, wakannde heewnde tep kanje. Baru weltii no feewi, heñii

moofti wakannde ndee to juude njottotaako. O joodii e dow leeso

makko, omo miiɗoo nguurndam mbeldam dam o **jogori** wuurde.

Baru mahi galle jooɗɗo mo yimbe kala kaalata haala mum e nder gurel Jibaa. O soodi dimaadi e na'i keewɗi. O soodani rewbe makko comci jooɗɗi. Mo cooyni-ɗaa heen fof daande mum ina **ɗelka** kanɗe. Saha kala, o hirsaa **ngaari**, o nodda welnere e galle makko. Kala kaalando mo haaju mum, o gantina. O yejjitii tampere nde o wuurnoo. So o wonii e nder dingiral, o holla **giyiraaɓe** makko ko kanko buri ɗumen jawdi. So o wonii e nder yimbe, kala kaalɗo o **jannɗila** ɗum.

Nde yahi haa woni lewru, debbo **jeewo** oo funii biɓɓe dīdo. **Punaado** gooto oo ardi e feryere kanje e yitere bannge ñaamo. Punaado keddiido oo dañi e gite mum dīdi kala feryere kanje. E ndabba, gooto oo woni **ɗokko**, keddiido oo woni gumɗo.

Ko yontere tan fawii heen, jommbaajo makko **heftii**. Ngeel binngel jibidinaa e nofru kala feryere kanje. O wonti paho sabu noppi cukkuɗi. Baru dañi ko muusi ɗum no feewi. Bernde ndee boni sabu o waawaa safrude biɓɓe makko.

Sukaabe heddiibe be o dañi bee ngari ko balli mumen ina mbaɗi perye kanje butte. Baaba mabbe Baru wadii heen jawdi keewndi ngam safrude be kono **laataaki**. Fibir-baaji mo o haalanaa fof o yeewoya dum. O tottu maa jawdi, kono hay gooto e mabbe waawaani humtude haaju oo. Gooto e sukaabe bee ina jogii maande mawnde e keeci ina haɗa dum **ajjaade**. Suka godɗo oo, perye kanje puɗi ko e **bernde koyngal** ina haɗa dum yahde. Dewo oon suka, ina jogii haayre kanje e folon junngo nano ngoo. Duum haɗi mo hofde junngo ngoo. **Kodda** gorko oo, ñaayre nana fanjinii e tiinde mum haa yidi muurde yi'tere ndee.

Ñalawma gooto, Baru ina joodii e hakkunde galle mum, rewbe makko ina taarii mo. **Lemmel** oo yontaa ina waɗa ataaya. Baraade nde o defirta ndee ligguraa ko kanje. Caggal nde be njari lowwol, miñiiko debbo biyeteedo Aysata yottii. Yeewtere ndee beydii **jirwude**. Booyaani, sukaabe makko fijoynoobe bee naatti galle. O hucciti e mabbe o yi'i maale mabbe dee tan banndu nduu dogi. Baru turii, woni e woyde. Miijo ngoo **duri**, o miiyii ko jinne oo wi'iinoo mo, o fudɗii **nimsude**.

Baru dogi ruttii nder ladde. O joodii e dow **waande** omo woya daande dow. Omo wulla omo **haaltoo** ellee kaangaado. To tolnii-daa kala a nanat daande makko, omo wiya : « Wooy am, mi lorlii sukaabe am sabu jawdi. Mi bonnii aduna besngu am. Hol lomtotoodo-mi janngo so mi nattii waawde ? Kambe fof ko be **ustoraabe terde**. So mi waawno tottude jawdi am ndii fof ngam biɓbe am bee cella, mi wadatno dum. Kala cafroowo gondo e **falnde** hee, mi yahii toon. »

O joodii haa booyi, o nani **diiraango** ummiingo e waande nde o joodii ndee. Tagoodi mawndi darii e yeeso makko. Ndi wi'i: « Baru, ko miin jinne, mi yurmiima ma. Dum doo fof mi haalaniino ma kono ngardin-**daa** yidde maa. Rutto galle maa, maa mi **walle**. Sukaabe maa bee fof ma mi fawtan be pawe gonde e balli mabbe dii. Wumbe bee maa mi feertu gite mabbe. **Woofdube** bee maa njahru koyde mumen. Kono noon Baru, maa mi hebtu kanje maa oo fof. »

Baru ruttii galle mum, tawi sukaabe bee fof cellii. Kono noon o tawtaani toon hay **abbere** kanje. Sukaabe bee fof ndutti e sagooji mumen. Be njogii semmbe e **mbaawka**. Ko doon tan Baru wi'i yo be ndutto gese be liggoyoo. Tobo ngoo heewi, ngesa Baru baa fof barkini. Nde ndunngu nguu siilti, Baru e sukaabe mum **coñi** gawri keewndi. O yaltini heen asakal, o wurni heen besngu makko haa heddi. Gila ndeen haa jooni, Baru faami wonde jawdi **aade** ko cellal.

Naamne

1. Hol ko Baru yi'i to ladde too ?
2. Hol ko hollirta wonde Baru ko galo jooni ?
3. Hol ko wadi sukaabe Baru bee kala ngustoraa terde ?
4. Mbele ada sikki jawdi tan yonii ngam hebde mbelemma aduna ?

Danngal Waandu e Sanngalde

‘Dannagal Waandu e Sanngalde

Wadiino ñalawma gooto, Waandu e sanngalde ina **dannadoo**.
‘Be pini gila gertoode na **njogga**, be kacitii lacceeje maɓɓe haa be
kaari. Gooto kala yetti **kaɓirde** mum, be pawii e laawol. ‘Be kawri e
laabi-celi, be calmondiri. Gooto kala haalani godɗo oo innde mum.
Ko doon Waandu, e caaysayaagal mum, wi'i kañum ko Kodo woni
innde mum. Sanngalde noon, haalani Waandu innde mum **tigirigi**.
Caggal duum, sehilaabe diɗo hesbe bee pockiti pa'i wuro ina wi'ee
Ariweltoo.

Kambe diɗo kala be mbeltii. Gooto kala wi'i dañii jahdiido jeewtoowo
ɗum e laawol hee.

E laawol ngol, ɓe ngoni e yeewtude yeewtere welnde sanne. Gooto e mabbe kala ina haalana godɗo oo **nguurndam** mum. E laawol ngol, ɓe mbirtiima gure keewɗe. Nde ɓe mbirtii wuro adiingo ngoo, ɓe nji'i weendu mawndu, sukaaɓe ina heen lootoo. Nde ɓe ɓenni ngoon wuro, ɓe keɓi dunndu mawndu. Ledɗe keewɗe na tawee heen : gawde, koyle, **ɓowɗe**, nammaade, e ko nanndi heen. Nde ɓe njottii Ariweltoo, ɓe nji'i na'i ooroynoodi ina njofa e gedduuji mumen, gaynaako ina reggini di. Ko e oon sahaa, naange ngee woni e **mutde**. Sukaabe fijoynoobe ngarti nder wuro ina ndiddondira e **borti**. Rewɓe teenoynoobe ina naatta wuro ina ndoondi bahe ledɗe.

Ɓe njahi ko juuti haa Ɓe njottii Ari-weltoo, eƁe ngondi e tampere mabbe. Joom wuro ngoo **jabɓii** Ɓe. O totti Ɓe jippunde e ndiyam ko Ɓe lootorii haa Ɓe laaba. Nde Ɓe pooftii seeda, afo joom wuru ngoo addani Ɓe bool maara e teewu. O wi'i ko hobbe Ɓee njeyi d̄um. O fawi bool oo e hakkunde suudu nduu, o wi'i Ɓe : « Ko joom wuro ngoo neldi hobbe Ɓee nguu **kodungu**. »

Sanngalde ummii yidi naatnude junngo mum, kono Waandu wi'i mo : « Koo maaro wonaa ko maa. Ma a taw joom wuro oo ko **jejjitɗo** ma. » Waandu ñaami haa **noli** yiye, woppi sehil mum waaldi reedu mehru.

Sanngalde waaldi reedu mehru, heege findini dum pecce jamma.
O ummii, o boornii comci Waandu o yahi gese gonde caggal wuro dee.
Sanngalde ñaami toon ñebbe e ñammbi haa bernde mum buubi.
O **mooytii** seese o leltii. Nde yimbe pini, wuro ngoo tawi gese dee ko
ñaayaade. Be ceki, be yetti **cabbi**, be pa'i to hobbe bee, ebe nduka,
ebe mbi'a : « Ko bee hobbe bonbe **ñaayi** gese men. »
Waandu gididi e doyngol ina wondi e kulol. O finndini sehil makko
Sanngalde. Kambe dido kala be njalti boowal.

Waandu naamnii sehil mum ko kewi. Sanngalde wi'i mo : « Yimbe wuro ngoo ko **mettinbe**, be mbi'i ko kodo oo bonni gese mabbe dee hanki jamma. Yah haaldu e mabbe tawde ko aan wi'etee Kodo.»

Nde waandu yalti suudu be nji'i comci mum ina moddi leydi. Wuro ngoo fof **nanondiri** ko Waandu woni gujjo mumen. Be naamnii sehil makko Sanngalde, no foti cabbi be poti fiyde Waandu. Sanngalde jaabii be : « Cabbi teemedde didi tan na yona. »

Kono Waandu wi'i joom wuro ngoo : « Hade mon fiyde mi, noddee **ñaawoobe**. »

Joom wuro ngoo wi'i be, o haalii goonga, mbaɗen seese. O neli kodda makko oo noddoyi ñaawoobe bee, kambe fof be kawri **dingiral**.

Nde ñaawoobe ɓee njottii e dingiral hee, dental ngal kala joodii ina hedoo. Waandu ummii darii wi'i ɓe so on njidii anndude goonga oo, njarnee min ko **tuutnata**. Joom wuro ngoo neli yoo addane ndiyam **baaji**. Ko Waandu adii yarde, o tuuti, gabbe maaro caami. Sanngalde woobi heen, tuuti ñebbe et ñammbi. Ñaawoobe ɓee mbi'i ɓe : « Gujjo mon nani. »

Yimbe wuro ngoo naamnii kodo oo no foti **cabbi** Sanngalde foti fiyeede. Waandu wi'i ɓe : « Cabbi teemedde tati. »

Yimbe wuro ngoo lappi Sanngalde haa banndu nduu fof **tacciti** yiifam. Nde ɓe pari, ɓe njaltini ɓe, kambe dido fof wuro ngoo.

Ko Sanngalde adii yaltude wuro ngoo ina wondi e mette. Omo miiɗoo hol no o waɗata haa o yobtoo **gacce** e mette de Waandu fawi mo dee. Booytaani tan o hawri e **wileeɓe**, o wi'i ɓe : « Won Waandu arata caggal, ustanee ndu laaci mayru sabu ina tampini ndu.»

Nde Waandu yettii, wileeɓe ɓee corti labi ngirbii ndu.

Waandu huli, naamnii ko ɗum woni.

Wileeɓe ɓee kabri mo wonde won dewɗo ɗoo naane wi'i yo o ustane laaci makko kii ina tampini mo.

Waandu wi'i o haalaani goonga, oon ko **gaño** mum tan.

Waandu wulli haa tampi kono haɗaani wileeɓe ɓee tayɗe laaci kii.

Waandu jokki laawol kañum e laacel mum **jaddel**.

Ngam waawde yobtaade, Waandu **heñii** arditoyii sehil mum. O hawri e sukaabe raddoyoobe nder ladde. O wi'i be : « Baylo am gooto nana ara cagal am, omo **wammbi** kure laaÑe, mi rokki on ðe. »

Nde Sanngalde yottii, sukaabe bee noddii mo.

- Hee ! ar gaay.

- Hol ko woni ?

Sukaabe bee mbi'i mo : « Ko **njaatige** maa birtiido ðoo jooni oo rokki min kure laaÑe ðe mbammbu-ðaa ðee. »

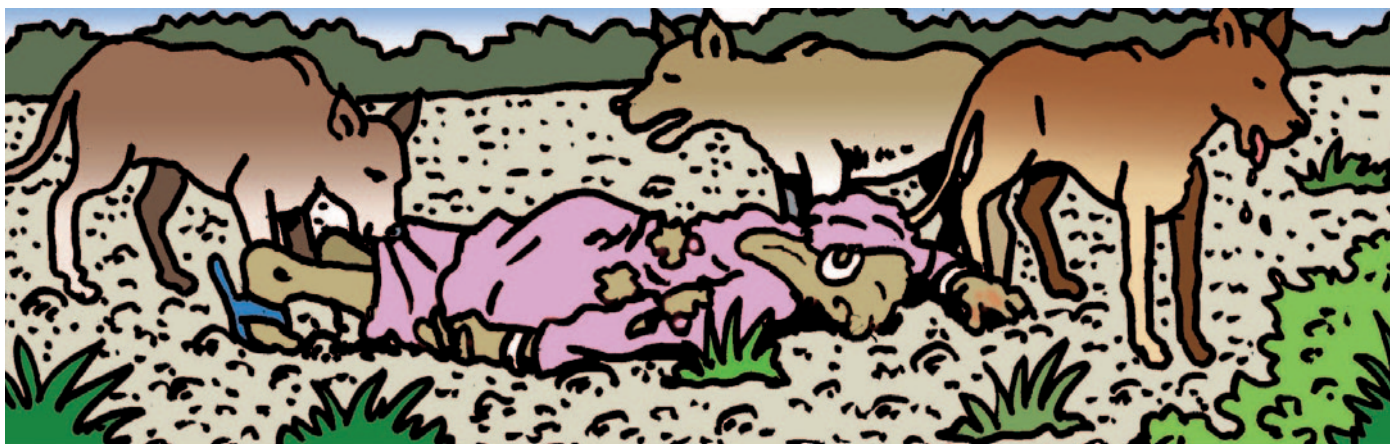
Sanngalde yeddi haa tampi, wi'i be ðum wonaa kure laaÑe. O anndini be wonde ko e ðanndu makko ðum jeyaa, kono sukaabe bee keðaaki mo. Be turi mo, be piyi mo haa o fortii, be ngitti **cette** makko ðee fof. Sanngalde heddi nguru bolu.

Nde Sanngalde wadi feere haa boocitii sukaaɓe ɓee, ko ndeen o dogi haa o arditii Waandu. O hawri e raddoobe. O wi'li ɓe :

- Waandu nana ara caggal am. Oɗon mbaawi **heɓtinirde** mo no weebi. Laaci kii ko tayki. Hoto o boocito on.

Raddoobe ɓee cuudii e nder **cofoyyi**. Booyaani Waandu yottii. Raddoobe ɓee njani e makko, piyi mo sawru o yani. Ɓe tawi mo doon ɓe mbari mo. Ɓe kutti ndu, ɓe loowi teewu nguu e nder **sasaaji** mabbe.

Nde raddoobe bee njanata e Waandu, Sanngalde ina suudinoo e sofofuru, ina yeeba. Ko nde be mbari mo ndee o yalti omo weltii. Sanngal fudfii leewaade sikki yoftiima.

Ndeke won do **pobbi** ngonnoo e sara makko ina ndadda mo kanko ne. Pobbi dii ina mooytoo ngam hirbude mo. Sanngalde jokki ina ama, ina holla weltaare mum.

Pobbi di njani e dow makko ina nata. E oon sahaa, Sanngalde nattii jogaade cette ko ina daɗndira hoore mun. Pobbi dii **njinngi** mo, tayi banndu nduu fof, o maayi. Di ñaami mo haa di njoli yiye dee.

Ko hebi Sanngalde e Wojere ko wadi Pulaar wi'de : « Kala ko **tonngu** dasi, artirta ko e koyde joomum. »

Naamne

- 1 Hol fottube ngam yahdude Ariweltoo ?
- 2 Hol ko wadi Wojere ñaami woppi jahdiido mum ?
- 3 Hol ko wadi Sanngalde boornii comci Wojere nde yahata gese ndee ?
- 4 Hol no njiiru-ɗaa cehilaagal Wojere e Sanngalde ?

Ndakaaru

Ndakaaru

Wonii duubi didi ko Hawo e Hammadi ene mbinndondira e Eduwaar e Misel. Ñalawma gooto, tawi be naatii e guurte mawde dee, Aali, nawoowo nelde oo, addani be **bataake**. Sukaabe bee njahi to yummum en, be njanngi bataake oo e yeeso makko, be tawi **sabaabu oo** ko beldo. Misel'en ko ko mbismii be ngam be njilloo dumen Ndakaaru haa guurte mawde dee ngasa. Sukaabe bee meedaa yahde laamorgo leydi Senegaal, ko duum wadi be mbeltii.

Nde neene mabbe hedii be haa be **njoofni**, o wi'i be, yoo be kaalan baaba mabbe.

Nde Baaba Haaruna ummitii jamaa, sukaabe bee kaalani mo kabaaru oo. O weltii heen, o wi'i be yo be ngoppu o haalda heen e neene mabbe. Sukaabe bee ina keppa anndude ko **jinnaabe** mabbe njamirta. So tawii be caliima, hol no sehilaabe mabbe bee paamirta dum ? Hol no mbaawirta muñde waasde yahde Ndakaaru ?

Hannde ko **nguleeki** muuski wadi e falnde ndee. Won e colli d̄ii, njiila haa ina njana e leydi. Cikkataa naange ngee ko ko buri **badaade** leydi. Wuro ngoo fof na woytoo nguleeki kii.

Ko hannde kikiide jinnaabe sukaabe bee kaalata ko pelliti e **ɗanngal** Ndakaaru ngal.

Neene Kuro e baaba Haaruuna njippiima, be ngottiima haa be **kaljiti**. Joom galle oo wi'i joom suudu mum : « So en pooftiima seeda njeewten e bataake sukaabe bee. »

Joom suudu oo jaabii mo : « Eeyi, baaba galle! Pot-ɗen ko haaldude e maɓbe, ngannden ko be njaabotoo sehilaabe maɓbe. »

Neene Kuro kam ko jurmiido sukaabe bee. Omo huli Ndakaaru sabu kabaruuji di o nanata d̄ii. Miijo makko ko fadde haa yeeso nde be puɗɗoo yahde to wuro teeru too. Baaba Haaruuna deeyni hakkille makko, wi'i mo ina laabi mo maa be ndeen sukaabe bee haa ko huletee heen koo wadataa.

Caggal nde joom galle oo yeewtidi e joom suudu mum haa gasni, ɓe nanondiri e konngol. Sukaabe ɓee yo njilloyo kono ɓe ngonataa toon haa guurte ɗee ngasa. Nde takkusaan yoni haa baaba Haaruuna juuli, o noddii sukaabe ɓee nder suudu makko. Hammadi ronkitii hay daraade sabu hulde salaneede yahdu nduu.

Baaba Haaruuna anndini ɓe wonde neene maɓɓe jabii ɓe **kodoyoo** Eduwaar'en. Nde yamiroore ndee yani tan, sukaabe ɓee ndiwi ɓe **kiwlondiri**, ɓe totti baaba oo junngo, ɓe njetti ɗum. Ko noon ɓe ndogi ɓe marboyii e neene maɓɓe eɓe njima : « Ndakaaru neenooy am, Ndakaaru. » Neene maɓɓe wi'i yo ɓe puɗɗo **heblaade** gila e jooni. O wi'i ɓe : « Oɗon poti **waynaade** banndiraabe pewjane-ɗon njettordi. Goggo mon Wuuri ina waawi rokkude on miijo e ko foti soodeede sabu luumo Sakkal ngoo ko ɓaawo-janngo. »

Janngo e mum tan, sukaabe bee mbinndi jaabawol mumen, njahi posto ngam neldude bataake oo. **Ñiibirde** posto oo ko nokku jaajdo jooddo. Ko **mahdi** kesiri, pentiraandi goobu daneejo. E yeeso huweere ndee, ina wadi **alluwal** mawngal ina winndaa innde ñiibirde ndee. Nde sukaabe bee naati nder, be tawi toon rewbe e worbe ina ndeggondiri e yeeso kontuwaar hee. Bee ko bataakeji mumen neldata, heddiibe bee ko aranbe maandaaji walla neldoobe bagaas.

Sukaabe bee naamnii haa kollaa to be poti yahde. Nde be ndewondiri haa be njottii, be coodi **tembere**, be dakki e bataake hee. Nde be ngasni be njahi to wakannde bataakeji too, be corni heen bataake mabbe. Ebe daminii, maa sehilaabe mabbe keɓ mo doo e balde didi. Nde sukaabe be ngarti wuro, be njippii e oto tan be cooyinii sehilaabe mabbe Saada e Binta. Saada e Binta kaalani be hol to be ngummii, be kaalani be kabaaru oo, be mbaynondiri.

Ñalawma alet hannde oo, neene Kuro ko neldo sukaabe bee yoo mbaynoyo. O wi'i yo be njah to goggo mabbe Pennda, gorgol mabbe Madiina e to Kaawu mabbe Sammba.

Kala heen galle mo neene mabbe wagginoobe, be njottii doon be tintini yahdu mabbe. Do be njahnoo heen kala, be ndokkaa duwaawu, be tottaa njettordi. Kaawu mabbe Sammba rokki be ko gertoode didi, **gorgolaabe** mabbe bee ndokki be kaalis. Goggo mabbe Pennda yeewtidi e mabbe ko yowitii e laawol Ndakaaru, waajii be, reentini be. O **waggini** be yo be njogo nehdi e hurum e galle mo be pa'i oo. O rokki be aadi ñalnde alarba ngam yahdude e mabbe to **luumo** Sakkal. Maa be mbaaw dañde toon comci kesi, pade e saakuuji kesi. Maa be mbaaw timmitinorde nelde mabbe. Goggo mabbe Pennda ko neddo moyfo **ganndudo aduna**.

Ko alarba luumo Sakkal wadata. Gila fajiri goggo Pennda arani sukaabe bee hade kaar jahoowo toon oo **boccitaade**.

Nde be njottii Sakkal ndee, tawi ko luumo ngoo fuddiima heewde yimbe, soodoobe bee nana mbaɗa yah-ngartaa. Yeeyoobe bee ina njima, ina ngama ngam foodde soodoobe bee. Luumo ngoo na jirwi no feewi, gulaali e luukaali ngasataa. Yimbe bee na ngummoo e **jookli** taariidi Sakkal dii kala. Njeeyguuji keewdi ina ngoodi doo : gaweeji e biɓbe ledde, **jawdi ndariindi**, comci e bagiiji, kabirde, ekn.

Goggo Pennda e sukaabe mum njottii tan coynii suka debbo jeeyoowo comci. Suka debbo oo nana fobba, ina yima, ina **manta** moyɗere njeeygu mum. Goggo Pennda salmondiri e makko haa joofni, joofii mo comci worbe e rewbe di o liggi. Suka debbo oo heɓni mo, be kaaldi haa be kawri, sukaabe bee ndaɗi kala ko njiilotonoo e comci.

Hawo dañi ko robbooji dīdi. Robbo heen gooto ko bulaajo baɗɗo **diidi daneeji**. Keddiido oo ko boɗeejo baɗɗo pate daneeje. Hammadi kam ko simisaaji dīdi, pantalonaaji dīdi e piliweer gooto goggo makko soodani mo. Simisaaji dīi e pantalonaaji dīi ina njahdi, etee ina poti rip e Hammadi. Ko piloweer oo tan ɗebi burde mo seeda. Paɗe ɗee e saakuuji dīi, gorgol maɓɓe soodoyi ɗum ko to suka gorko godɗo, dabbo, coftudo, caɗo lamɗam. Kaŋko e goggo Pennda ebe nganndondirii gila ko booyi. Kambe njanngidi lekkol, kono suka gorko oo ko njeeygu tan yidnoo. Caggal nde be calmondiri, be ngiirti bayraadi, googo Pennda **subanii** sukaabe bee paɗe e saakuuji joodɗi. Kaaldigal ngal juutaani sabu **teddungal** gonngal hakkunde maɓɓe.

Nde ƙe ngarti wuro, goggo Pennda holli neene Kuro ko ƙe coodi koo. Nde o haalani mo ko ƙe coodi dƙum, o haawa kadi no miɗiiko oo waawiri kaaldigal.

Jooni ina wa'i no fof timmii, alaa ko heddii so wonaa Hawo mooroo, Hammadi femmboo. Ko Raamata, sehil gogga Pennda foti **moorde** Hawo. Hammadi noon, yahata ko to Demmba **pemboowo** oo. Neene makko ina reentina mo wonde hoto o femmbo pemmbi maɓɓe kaawniidi dƙii ; yo fof fot.

Comci maɓɓe nguppanooma haa paasaa. Neene Kuro feewnani ƙe **mburaake** e beɗe gawri.

Gertoode e jaawle de ƙe poti naworde dee, baaba Haruuna nana **ɗamma** de e nder nguunu. Goggo Pennda soodanii ƙe biyee e oreer dogoowo hakkunde Sakkal e Ndakaaru.

Kaar oo yottii Yaman ko waktuuji jeedidi subaka.

Ko aset hannde oo goggo Pennda nawata sukaaɓe ɓee. Oreer oo ummotoo Yaman ko waktuuji jeedidi pawdi hojamaaji cappande tati. Ko subaka law sukaaɓe ɓee pini, keblii. Nde kaar oo yottii ndee tawi ko ebe ndarii kambe e goggo mabɓe.

So a yi'i ɓe, a **hebtintaa** ɓe nii. Hawo boornii ko robbo mum boɗeejo mo soodananoo luumo too, omo moorii jubbi jooɗɗi baɗaadi ñaayɓe ɗelkooje. Paɗe makko ɓaleeje ɗee ne njooɗi etee na njahdi e ko o boornii koo. Hammadi noon boornii ko comci mum juuldunoo taaske ɗii. Ko **dolokke** gonduɗo e tuuba mbasenɗ daneejo. Daande dolokke oo ko ko **daaminiraa** gaarawol oolol. O waddi heen paɗe mukke ɗe baaba Haaruuna sodannoo mo to Samba sakte.

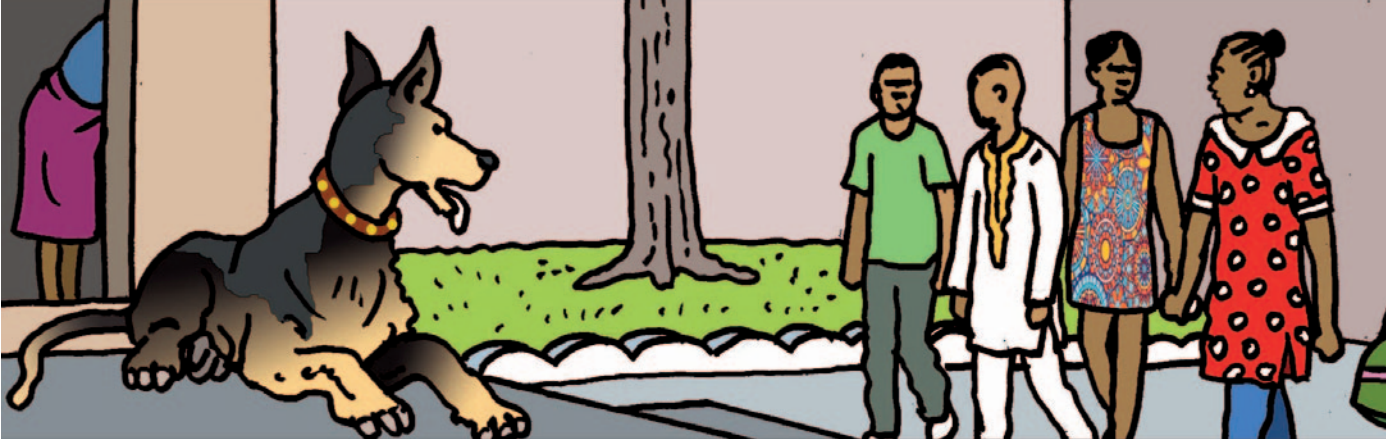

Nde amparantiiji dii njabbini bagaas oo haa pari, baaba Haaruuna rokki duwaawu, be **mbaynondiri** e neene mabbe. Be njoli haa be njoodii, tan oto oo duñi **huccani** Ndakaaru. Neene Kuro darii doon ko juuti ina sooynoo haa oto oo heltoyii , nde o fudfdii fokkitde.

Jooni noon, alaa ko sukaabe be njiyata so wonaa Ndakaaru. Goggo mabbe nana haalana be inde gure de be mbirtotoo kam e nokkuuji dowludi dii. Hammadi na yeewa ledde deggondirde dee, ede mba'i no dogooje nii. Oto oo na dogaa tan ebe beydoo wodfude Yaman, berde mabbe pudfdii heccidde. Hawo nii fuddinooma rufde gondi kono o wadii feere haa hay gooto yi'aani mo. Hammadi ina yeeba besngu waandu ina foodondira **dennde**. Oto oo dogi haa booyi, Hawo daanii, goggo makko lelhi mo e dow mum. Hammadi noon kala ko be mbirtii ko anndaa, naamnoto gorgolaajo oo, o jannгии ko heewi e danngal ngal.

Ko nde ɓe njotii Jamñaayo ndee Hawo fini, wayi no koydoowo nii. **Kuɓeeje** kесе ɗee, pomuuji ɗii e otooji keewɗi ɗii kaawii mo. O ummii o ʒeewi gorgolaajo oo, oon moosi woni e faamnude mo. Ebe bura **ballaade** laamorgo leydi ndii tan, sukaabe ɓee ina ɓeydoo haaweede. Ebe laaba wonde maa ɓe ndañ ko ɓe **kaaltoyi** so ɓe kooti wuro. Nde ɓe naati gaaras Boomaresee, Hammadi soynii Eduwaar e baaba mum ina ndarii e damal ngal. ʼBe kaalaniino baaba Haaruna wonde maa ɓe njabɓo ɓe. Hade mabbe yottaade, ɓe noddii gorgolaajo oo ko ina wona laabi joyi. Nde ɓe njippii, Eduwaar e baaba mum tawti ɓe, ɓe **njaɓɓondiri**, ɓe pa'i damal gaaraas too. Nde ɓe njalti, ɓe naatni bagaas oo e oto baaba mum Eduwar, ɓe kucci Mermoos. Laawol ngol ɓe ndewi ngol, wadii haa Ndakaaru beydii haawde sukaabe ɓee.

Otoo oo dogi seeda kadi, ɓe njottii Mermoos, galle Eduwaar en. Sukaabe ɓee ina njeeba no galle oo wayi yoodde nii. Ko hubeere raneere jogiinde **jimme**. E damal galle ngal, ebe tutii heen ledde kokko tokoose ina ngonndi e fuloraaji cukkuɗi. Nde ɓe naati nder galle oo, ko Misel e yummum njabbii ɓe, mbismii ɓe. Seele, rawaandu maɓɓe nduu, fuddii **wofde**, Eduwaar hartii ndu, ndu deyyi, endu yeewa hobbe ɓee. **Sooyru** nani e nder kippu mum ina sirka ellee jabbotoondu hobbe. Nde ɓe naati e saal hee, sukaabe ɓee ɓuri dañde kaawisa sabu njoodndam. Fotooje e taabe joodde na ciŋki nder saal hee. Ɓale dee ina ñaantiraa nate joodde. Tele mawɗo nana heedi bannge ñaamo ina ballii ko nanndi e seen misik.

Naamne

- 1 Hol to Hammadi e Hawo njahata e hol ko nawi ɓe toon ?
- 2 Mbele ko baaba Haaruna tan yetti yamiroore jahgol sukaaɓe ɓee ? Hol ko hollirta ko kaal-ɗaa koo ?
- 3 Hol ko wadi neene Kuro resndude sukaaɓe ɓee goggo mumen Pennda ?
- 4 Hol ko woni miijo maa e ko neene Kuro wasiyii sukaaɓe ɓee koo ? Labbitin jaabawol maa ?

Waabiliire

Waabiliire

Hannde janngetaake, sukaabe bee nana mbaɗa fukubal to **dingiral**, ene ndiddondira. Asamaan **nibbidii**, betti yimbe, balwi kurum, henndu doolnundu wutti, wuudi, ndu ummini punndi haa suddi wuro ngoo. Ndiwri ndii fof dogi yiiloyii **cabbuli** mu'en. Henndu nduu ina dillina ledde, ina sammina cate majje, baramlefi ina caakoo. Nguleeki beydii wi'i jaw. Jawdi wuro ndii ina wulla, hakkunde kuunaali e meenaali, **kullel** heen kala ina doga yiilaade to duwii. E oon sahaa rewbe ummiibe luumo Pete, ina telloo e oto nawnoodo be. Moni kala ina etoo dadde e ndiyam dam. Henndu nduu majjinii ngaynanteeri Yero. Omo doga banngeeji fof ngam renndinde ndi kadi. Giyaali asamaan ina nanee to woddi ellee unngaango mbaroodi, edi njahdi e maje tay'nooje berde. Ellee hay gooto heddaaki e laabi dii, yimbe fof duwoyii e nder galleeji.

Nde henndu ustii, baade ndiyam gadane puɗɗii tobbitde. Boyaani tan tobo beydii, leydi ndii heewi ndiyam woni e **walwaltude**. Laabi dɩi kala keewi ndiyam. Sammba e goomu mum mbaɗi feere haa boccitii jinnaabe mumen. Ebe **puñcinoo** e mbeelon no **mbaakon** nii. Ebe ndiwa, ebe **ndoyyoo**. Sahaa kala ebe mbaɗa baydi-yagga. Won e maɓɓe ɓe hay gooto waawaa heɓtinde. Yoga e maɓɓe jeese mu'en mbayliima haa kulɓinii no bonɗo ɲari nii. Aysata, parwudo njaayɓe oo, wi'i hay gooto daɗataa ɗum. Omo wa'i tan no ñewre wootere e nder barme. Wutte e wudere oolde o boorninoo, ina moddi ɓakke haa hawri.

Nde goggo Cillo tini wonde Sammba alaa to suudu sukaabe, o yefti **paraseewal**. O diirani dingiral ngam yiiloyaade mo.

Nde o sooyyii sukaabe bee tan, o wulli, o **eewnii** be : « Dum mi hadii on dum laabi keewdi. Kon mbeelon, huunde kala ina wona heen. Odon mbaawi hebde heen kala ñawu. Ngoppee pijirlooji mon dii ndewon doo **njofoyon** ! Aan Aysata, so en njetiiima galle, maa a anndu haaju maa alaa heen. » Nde Aysata nani haala neene mum tan yoori daande, woyi. O roondii juude, o yaabani galle, o wi'i : « Dum fof ko sobde tan naatni mi heen. Caggal hannde, mi fellitii ma mi **doofto** konngol jinnaado. »

Nde juurti haa woni waktu e feccere, tobo ngoo fuddii ustaade, ina wisa. Colli d̄ii e gertoode d̄ee ngoni e fortude **bibje** ina piɗɗoo. Edi **cirka** edi noddondira. Kenal buubkal woni e wifde. Buubol ngol fuddii. Yimbe fof tinii wonde nguleeki burtuki kii **eggii**. Ella oo tan, woni ko henndu nduu e ndiyam ɗam mbonnii ko heewi e wuro hee. Feccere e jeere ndee heewi del ndiyam. Ko e oon bannge yeeyoobe liddi bee njoodotonoo. **Hooreejo** mabbe oo, Jeynaba Jallo wi'i be wonde be eggat palaas oo haa Sappoor pompiyee'en mbecca ndiyam ɗam. Ko ndeen feere be bamdi hade godɗum. Yimbe wuro ngoo fof piɓi anniya wallude be haa be ngegga.

Sappoor pompiyee'en njettii ko subaka law. 'Be ngaddi kamiyoŋaaji loode mawde dīdi ngam **buucaade** ndiyam dam. Heen dīdo e maɓbe ko rewbe. Gooto, oo ko njool baleejo, joom banndu seeda, keddiido oo ko **naawo** cewdo mo gite butte daneeye.

Ellee ko kanko ardii be, sabu so o haalii, heddiibe be gonata ko wi'de : « Eeyi seef ! » 'Be naatnii rakkolaaji dīi e ndiyam dam, be kubbi masiŋ pompe oo, be puɗdii foodde ndiyam dam. To neddo woni kala ina nana **iidaango** majji. 'Booyaani tan ndiyam fuɗdii ustaade. Joom wuro ngoo yeewi Jeynaba, moosi, o wi'i mbo : « A jaaraama. »

Nde ndiyam dam **hori**, gardiido sappoor pompiyee'en totti joom wuro kayitaaji e kudol. Joom wuro siifi dī, o yetti be, be kubbi otooji maɓbe, be njahi ladde. Sappoor en bee ko fotbe teddineede.

Bonannde tobo ngoo haadaani tan e jeere ndee. **Sakketaaji** baaba Demmba fof njanii. Baaba Demmba ko bofo. Koyngal makko tayi ko e aksidaa. Ko o jaɓɗo hoddiro Alla.

Boofɗugol makko haɗaani mo yahde gese walla nehde jawdi makko e toppitaade besngu makko. Kaŋko e joom suudu makko koddi. ‘Bidɗo makko debbo gooto ina jannga iniwersitee. Rawane bidɗo gorko gooto naatii soldataagal. Sukaabe wuro ngoo fof ndarii darnde tiidnde ngam wallude mo. ‘Be ngummii subaka law, be ndartni **doosde** dee fof, be kabbi sakket oo, hade **alansaraa** yonde. Nde be ngasni, joom suudu baaba Demmba rokki be ñiiri e kosam kam e kenkelibaa. Baaba Demmba yetti be, duwii yo be ndutto to galleeji maɓbe e jam.

Godɗo mo tobo ngoo tampini ko Yero mo ñalel mum heddii ladde haa jooni. Ngeel ñalel noddirtee ko Jarga, ko kannigel buri yoodde etee ngel dañaaani tawo lebbi jeetati. Ko kannigel buri yoodde e ñalon kon fof. Engel haari, nguru nguu ina ranwi tal, waɗi pate baleeje. Raabi, binngel Yero tokosel, ko Jarga tan yidi. O jabaani hay wottaade, o wi'i tan ko **alaa e sago** sehil makko arta.

Yero waawataa yiiloyaade Jarga tawo, sabu tobo muusngo ngoo. Nde tobo **siilti**, o naati ladde kanko e miñiiko Siley. So ñale ngee waalii ladde tan, **pobbi** kirtoo nge. No o buri wodɗiroyde e nder ladde kala, bernde Yero ina beydoo ñawde. Be mbirtii baangel ina weelti e cate lekki **nawde**. Nde gaynaako e miñum benni tan saay-saay oo weddii be aalundere ñaami ndee. Siley ruttii, fa'i e maggel tan, ngel majji. Yero wi'i yoo Siley yaawno sabu jooni naange muta.

Yero e miñum njettiima jooni sara weendu mawndu, hay gooto waawaa nande sabu **n̄aakaali** paabi. **Boynaaru** nani yara oya bannge. Yero'en njettii d̄o ndu woni e yarde d̄oo tan ndu dogi, ndu naati e ladde. Siley wi'i Yero : « Njahren ȳeewen Jarga to huḁo mawko too. » O mijiii wonde Jarga ina waawi waalde nder, etee hay gooto waawaa d̄um yiide. Doon tan portaabal yero soni, o nootii joom suudu makko Raamata. Oon wi'i : « Ngoppee n̄jiilaw oo hankadi, Jarga feeñii, nani humaa galle Saalif Seen. Saalif wi'i ñalel ngel naatnoo ko e nammbu makko. Ko ndeen Yero'en nduttii, pa'i galle Saalif. »

Nde ɓe njettii ɓe tawi Jarga ina humaa e **manngoowi** e hakkunde galle hee. Nde Jarga yi'i joomum fud̄d̄ii **huunde** ina food̄too. Ellee ngel yidi ko taȳde boggol ngol.

Nde be njettii galle Saalif be calmondiri, o bismii be. Galle oo ko jaajdo, keewdo ledde baddo **kubeeje** didi **kuccondirde**, manngoowi mawki ina e hakkunde galle hee. Hade yeewtere ndee fudfaade Saalif noddi joom suudu mum Diboor e dow teeyre yoo ar tawtoree. Saalif haalanii be, e nder yeewtere deeynde, yoodnde ko ñale ngee bonni e nammbu mum. Ngel yul sakket oo, ngel ñaami lekkon manngo **tutanookon**, bonni keddiikon kon. O beydi heen wonde kullel anndaa ndiga, ko joom mum foti dum reende hade lorde goddo. Saalif joofni haala mum tan, Diboor yefti konngol, haali ko yoodi. Yero yefti konngol, weltanii Saalif kam e joom suudu mum Diboor. On ndeeynii hakkillaji amen, on njabboriima min yeewtere newiinde. Nde dum fof benni, o yaafnii Saalif, o anndini mo wonde ko kanko tooñi. Kono o woondi wonde o anndaa hol no Jarga wadi haa heddii caggal nde be kootata galle. Nde be ngaccondiri hakke, be nduwii, Saalif totti Yero Jarga, nawi galle mum.

Dille jahdufe e waabiliire ndee koliirii ko heewi e gede wuro ngoo. Ngoo wuro, siinci ngo ko seererebe bee. Ngo dañi ko duubi teemedere. Fari Seen siinci doo ko adii nde Fari Soh ina tawta mo kañum e koreeji mum.

‘Be koddi kodgol njoodngol.

Ko dii galleeji didi njibini teemedere e noogaas galle ngondo e wuro ngoo hannde.

Ballondiral e jukkere endam wonnde e wuro hee feeñii e fannuuji keewdi. Nde yeeyoobe liɗɗi be eggata ndee, be teelaani. Nde baaba Demmba dartinta sakket mum, sukaaɓe wuro ngoo mballii mo haa o weltii no feewi.

Ko waɗi koo hakkunde Saalif e Yero ko e jam tan sakkitii. Wuro ngoo wonii yeru moyyo.

Gonndugol joodngol, jam duumiido kam e ballondiral ngonii kisal wuro ngoo.

Naamne

- 1 Hol ko joli wuro Fari en ?
- 2 Hol be joljole dee buri tampinde ?
- 3 Hol ko wafi nde sappoor en ngasni ndee, kuccani ladde ?
- 4 Hol ko njanngu-daa e ndee winndannde e no yimbe poti hodirde ?

Ce livret gradué a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN